

POLITICI CULTURALE DE PARTID ÎN DOMENIUL CINEMATOGRAFIEI DIN RSS MOLDOVENEASCĂ ÎN 1957–1970

Doctorandul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, programul Istoria românilor (pe perioade), cercetător științific în cadrul Subprogramului de Stat 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”.

Domenii de preocupare: istoria cinematografiei, viața culturală din RSSM.

Articole relevante publicate: *Reflecții privind studiul filmului artistic ca document istoric în cercetările occidentale*, în „Studia Universitaria Moldaviae”, 2024, nr. 4(184), p. 80-84; *Propaganda vizuală și incursiune teoretică în studiul cinematografiei*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 10(160), 2022, p. 41-45; *Specificul filmului artistic moldovenesc în perioada dezghețului lui Hrușciiov. Studiu de caz: „Omul merge după Soare” (1961)*, în „Tyragetia”, s.n. vol XVI [XXXI], nr. 2, 2022, p. 237-248.

Sorin ȘCLEARUC

Politici culturale de partid în domeniul cinematografiei din RSS Moldovenească (1957–1970)

Rezumat. Articolul respectiv pune în discuție problema cinematografiei din RSS Moldovenească în contextul indicațiilor ideologice comuniste, atât la nivel local cât și la cel unional. Prin prisma izvoarelor de arhivă, sunt trasate principalele direcții și documente care au determinat vectorul filmului de ficțiune local, cum ar fi corespunderea cu ideile comuniste, orientarea spre tineret sau caracterul antireligios. În pofida faptului că cineastii de la studioul „Moldova-Film”, uneori reușeau să evite filtrele de partid, nerespectarea acestora putea cauza consecințe. În acest context, constatăm felul în care autoritățile de partid, pe parcursul anilor 1957–1970 a înăsprit continuu controlul asupra domeniului cinematografic, culminând cu emiterea Rezoluției secrete a PCUS „Cu privire la sporirea responsabilității conducătorilor instituțiilor de presă, radio, televiziune, cinematografie, cultură și artă pentru nivelul ideologic și politic al materialelor publicate și al repertoriului” din 7 ianuarie 1969, care a dat cenzorilor noi instrumente de subminare a ideilor aflate în neconcordanță cu cea de partid.

Cuvinte-cheie: cinematografie, film, Moldova-Film, politici, cenzură, dezgheț, RSSM.

Party Cultural Policies in Moldovan SSR Cinematography (1957–1970)

Abstract. This article discusses the issue of cinema in the Moldovan SSR in the context of communist ideological indications, both at the local and at the union level. Through the archival sources, the main directions and documents that determined the vector of local fiction film, such as its conformity with communist ideals, its youth-orientation or its anti-religious character, are traced. Despite the fact that the filmmakers of the “Moldova-Film” studio sometimes managed to avoid the party filters, failure to comply with them could cause consequences. In this context, we note the way in which the party authorities continuously tightened control over the film industry during the years 1957–1970, culminating in the issuance of the secret Resolution of the CPSU “On increasing the responsibility of the heads of press, radio, television, cinema, cultural and art institutions for the ideological and political level of published materials and repertoire” of 7 January 1969, which gave censors new tools to undermine ideas that were inconsistent with the party line.

Keywords: cinematography, movie, Moldova-Film, policies, censorship, thaw, MSSR.

Introducere. În URSS, domeniului cinematografiei îi era acordată o atenție aparte, acesta fiind tipul de artă care interacționa zilnic cu milioane de oameni. Filmele de ficțiune, în calitate de produse culturale, trebuiau să corespundă unui set de cerințe, proces care avea loc sub vizorul unor instituții de profil dar și a celor de partid [1; 2].

În acest studiu, bazat pe documentele identificate în fondurile F. A-51 „Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei”, F. 3027, „Fondul Comitetului de Stat pentru Cinematografie al RSSM” și F. A-2773, „Fondul Uniunii Cineaștilor”, din cadrul Agenției Naționale a Arhivelor, ne propunem să analizăm politicile de partid în domeniul cinematografiei, ce reguli acestea impuneau și cum influențau procesul de producere a filmelor de ficțiune din RSS Moldovenească.

Limita inferioară este anul 1957, dat fiind faptul că acesta consemnează instituirea studioului „Moldova-Film” și apariția, în RSS Moldovenească, a producției cinematografice proprii. Limita superioară o constituie anul 1970, care marchează un moment de cotitură în cinematografia moldovenească, având loc înăsprirea controlului politic prin concedierea directorului studioului „Moldova-Film” Leonid Mursa [3] – înlocuit de instructorul sectorului de cultură CC al PCM Vasile Cunițchi, și prin numirea în 1970, în calitate de director al Comitetului de Stat pentru cinematografie, a lui Ivan Iordanov [4] în locul lui Alexandr Doroganici [5, p. 134]. În așa mod, prin acest șir de concedieri și numiri în funcție, conducerea studioului „Moldova-Film” și cinematografia ca domeniu a fost preluată sub control de către persoane locale partidului și ideologiei comuniste.

Filmul de ficțiune moldovenesc în vizorul criticii de partid. Deși pe parcursul anilor '60 a existat o libertate relativă și o permisiune tacită, prin care instituțiile de stat nu erau atât de vigilente față de cineaști, permițându-le să creeze filme care nu se încadrau în canoanele obișnuite sovietice. Cu toate acestea, ele erau frecvent criticate și constituiau subiectul discuțiilor a mul-

tiple ședințe ale instituțiilor de stat sau a celor de partid. Pe lângă aceasta, ca rezultat al deciziilor luate la Moscova, autoritățile de partid din RSS Moldovenească emiteau documente de politici care veneau să contureze principalele direcții care trebuiau urmate dar și granițe în care domeniul cinematografiei trebuia, în opinia lor, să se dezvolte.

Cu referire la starea lucrurilor din RSS Moldovenească, în 1961, Biroul CC al PCM atenționa că vizionarea filmelor și menținerea stării funcționale a tehnicii de proiectare nu se afla la un nivel corespunzător și trebuiau îmbunătățite. Autoritățile de partid erau axate pe sporirea numărului de filme de tematică istorică și revoluționară, filme documentare, educaționale și de popularizare a științei, mai ales din domeniul agriculturii și industriei. Biroul, de asemenea, constata faptul că sunt rulate prea multe filme occidentale, numite în documente epocii și drept burgheze, în detrimentul filmelor din lagărul socialist. Potrivit sursei, ziarele „Moldova Sovietică”, „Moldova Socialistă”, „Tinerimea Moldovei” și „Cultura Moldovei” publică prea puține recenzii despre filmele sovietice iar radioul este utilizat slab în promovarea filmelor. Biroul CC al PCM a dispus ordonat ca să fie asigurată rularea filmelor sovietice și a celor mai bune din lagărul socialist, iar alegerea lor să fie aliniată la scopurile sociale și politice. De asemenea, Biroul CC al PCM a interzis ca filmele sovietice să fie scoase din program la discreția funcționarilor locali, filmele occidentale să fie rulate doar în conformitate cu listele aprobate de Ministerul Culturii URSS, iar la televiziune – în baza recomandărilor și permisiunii Comitetului pentru radiodifuziune și televiziune a Consiliului de Miniștri al URSS. Cu privire la scopul educațional al rulării filmelor, Biroul CC al PCM are în vedere nimic altceva decât propaganda politică prin intermediul acestora, care trebuia să fie axată pe trecutul revoluționar și pe prezentarea celor mai bune realizări a științei, industriei sau agriculturii prin intermediul filmelor documentare [6, f. 140-143].

Faptul că Biroul CC al PCM a discutat în 1961 problema difuzării filmelor arată că autoritățile considerau cinematografia un do-

meniu strategic pentru consolidarea ideologică a societății. Nu era vorba doar de deficiențe tehnice sau administrative, ci mai ales de o preocupare legată de conținutul ideologic al filmelor distribuite. Rularea prea frecventă a filmelor occidentale și lipsa unei promovări eficiente a producțiilor sovietice de propagandă erau percepute ca riscuri pentru uniformitatea ideologică a publicului. Respectiv, includerea acestei teme pe agenda celui mai important for de conducere al RSSM denotă o preocupare politică și ideologică: reafirmarea controlului asupra spațiului cultural și limitarea influențelor externe asupra oamenilor de rând.

Potrivit Hotărârii Colegiului Ministerului Culturii al URSS, împreună cu prezidiul Comitetului Organizatoric al Uniunii Lucrătorilor în Cinematografie al URSS din 31 iulie 1962 „despre măsurile de îmbunătățire a dezvoltării a cinematografiei (artistice)”, filmele de ficțiune erau caracterizate ca fiind necorespunzătoare din punct de vedere artistic, formaliste și care nu ar corespunde viziunilor de partid. Potrivit documentului, cinematografia trebuia să educe „poporul truditor” în spiritul „Codului moral al constructorului comunismului”, să reflecte lupta contra elementelor burgheze, a viciilor, a leniniei, a normelor de conduită socialiste și a oricel ce ar putea dăuna intereselor statului sovietic. Autoritățile de partid puneau accent pe crearea filmelor axate pe viața muncitorilor, pe personalități istorice, care glorifică și fundamentează imaginea celor care au creat URSS [7, f. 17-21].

Într-un proces-verbal al Biroului CC al PCM din septembrie 1962, se constata că în urma măsurilor luate de către autorități, în ultima perioadă a crescut substanțial numărul filmelor de ficțiune dar și nivelul artistic al acestora. Cu toate acestea, autoritățile atrag atenția că cineaștii nu îndeplinesc sarcinile puse de către partid, respectiv nu își dau seama de faptul că prin asta ei pot influența gusturile estetice și raționamentul oamenilor, în special printre tineri [8, f. 11-12].

Autoritățile subliniază ca peliculele nu se axează pe prezentarea realităților socialiste, sunt deseori formaliste și abstracte. În document este amintită pelicula „Omul merge după

soare”, care potrivit autorităților republicane de partid, are multe episoade manieriste, în stilul filmelor moderniste din Occident, fapt care este permis și rămâne necriticat de o parte din angajații studioului „Moldova-Film”. Biroul CC al PCM puncta că Ministerul Culturii al RSSM nu controla în suficientă măsură, nu acorda atenție și neglija aceste momente.

Biroul CC al PCM ordona lui Artiom Lazarev, Ministrul Culturii al RSS Moldovenești și lui Konstantin Kozub, directorul studioului „Moldova-Film” să întreprindă măsuri privitor activitatea studioului pentru a înlătura aceste probleme. Un moment important este că autoritățile de partid spuneau clar faptul că nu este de ajuns ca „filmele rele să fie criticate”, dar ca ele „să fie prevenite” [4, f. 12]. Acest aspect al narativului de partid indică elocvent dorința de control și de subminare a filmului de ficțiune moldovenesc încă de la debutul anilor 1960, care spre sfârșitul acestora va tot lua amploare. De asemenea, Biroul CC al PCM ordona ca să fie puse în producție mai multe filme care ar relatea publicului despre Revoluția din Octombrie, lupta de clasă și edificarea comunismului în RSS Moldovenească. Ministerului Culturii al RSS Moldovenești îi era încredințat ca planurile anuale de producție a filmelor să fie analizate din timp, iar în producție să nu plece filmele care au scenariu nefinalizate. De asemenea, cu scopul de sporire a calificării cineaștilor, ministerul trebuia, periodic, să trimită angajații studioului „Moldova-Film” la cursuri de formare continuă a regizorilor la studioul „Mosfilm” și la cursurile superioare pentru scenariști [8, f. 13].

Ironie sau nu, însă intenția autorităților locale de a îndoctrina, a avut un rezultat aproape invers, fiindcă anume la aceste cursuri de pregătire, cei prezenți aveau privilegiul de a urmări filme italiene, franceze, daneze și americane care doar contribuiau la dezvoltarea viziunilor și comportamentelor pe care partidul comunist intenționa să le elimine.

În cadrul Primul Congres al Uniunii Lucrătorilor în Cinematografie din Moldova din 2-3 octombrie 1962, Prim-secretarul CC al PCM Ivan Bodiul menționa despre faptul că perioada

de după condamnarea cultului lui Stalin a permis o „exaltare” și a dus la o scădere a atenției față de critică, ceea ce a rezultat în diminuarea nivelului artistic al filmelor. Potrivit lui I. Bodiul, mulți cinești au interpretat condamnarea cultului personalității ca pe un refuz de a include latura politică în filme și de a demonstra pe ecrane tot ce le trece prin gânduri. În opinia sa, populația republicii așteaptă filme despre „pătura muncitorească constructoare a bazei tehnico-materiale comuniste și a dezvoltării rapide a orașelor socialiste”, despre „schimbările din satul moldovenesc” și „a aportului intelectualității” în toate aceste procese.

Poziția conducerii RSS Moldovenești, exprimată de Ivan Bodiul era că „fiecare om de creație deține libertatea de creație însă o libertate similară în aprecierea operelor o au partidul și cetățenii, iar scopurile și acțiunile partidului corespund cu cele a poporului”. În formula creată, este ușor de ajuns la ideea că a fi împotriva ideilor de partid era egal cu a fi împotriva poporului, fapt ce pune a cineștii într-o situație vulnerabilă [9, f. 196-207].

Într-o Hotărâre comună a Comitetului de Stat pentru Cinematografie și a Comitetului Republican Moldovenesc al Sindicatului Lucrătorilor din Cultură din 14 februarie 1964, aprobau obligațiile socialiste anuale pentru angajații din domeniul cinematografiei [10, f. 52-53]. Obligațiile respective erau bazate pe Hotărârile Ședinței Plenare a CC a PCUS din iunie 1963, dedicată muncii ideologice, și urmau educarea cetățenilor în spiritul ideologiei sovietice. Pe lângă prevederile administrative și logistice, pct. 4 din anexa Hotărârii menționează organizarea unei propagande largi și comunicarea constantă cu populația. Ideea respectivă se ramifică în următoarele prevederi din document. Pct. 4, lit. a) să asigure o bună vizibilitate a materialelor tipărite; pct. 4, lit. b) să organizeze întâlniri cu colhoznicii, la locul de muncă și nu numai, pentru a explica spectatorilor conținutul și ideile filmelor rulate; pct. 4, lit. v) să practice organizarea distribuției filmelor și la solicitarea spectatorilor; pct. 4, lit. g) de a organiza în fiecare casă de cultură „colțișorul spectatorului” care să conțină afișe, programe,

informații despre filme, recenzii, poze etc.; pct. 4, lit. d) pentru a spori propaganda filmelor sovietice și din lagărul socialist, de a organiza conferințe pentru spectatori cu discutarea filmelor și subiectelor conexe [10, f. 54-55].

În Hotărârea cu nr. 54 din 7 aprilie 1964, Comitetul de Stat pentru cinematografie a RSS Moldovenești menționează că în pofida faptului că 85% din repertoriu o constituie filmele sovietice și cele provenite din statele socialiste, sunt atestate un șir de abateri, care țin de felul haotic de formare a produselor cinematografice și de faptul că nu este acordată atenția necesară aspectelor de propagandă și de promovare a filmelor dorite de către autoritățile de partid. Documentul atrage atenția că deseori, unele filme din țările capitaliste sunt rulate, în mod repetat, de 5-6 ori pe an, cum ar fi, „The Magnificent Seven”, „Love in Simla”, „Oklahoma!” ș.a. Tot în acest context, se menționează că din cauza lipsei unei promovări atare, un șir de film sovietice (cum ar fi: „Crucișătorul Variag” [Крейсер Варяг], „Alexandr Parhomenko” [Александр Пархоменко], „Doi soldați” [Два бойца], „Învățătoarea din sat” [Сельская учительница], „Inimile celor patru” [Сердца четверых], „Nava de luptă Potemkin” [Броненосец Потемкин], „Cazul lui Rumeanțev” [Дело Румянцева], „Prietenele” [Подруги], „Soldatul Ivan Brovkin” [Солдат Иван Бровкин], „Taras Șevcenko” [Тарас Шевченко]) au statistici foarte mici pe ecranele moldovenești [10, f. 74-75].

Autoritățile menționau că un obstacol pentru promovarea filmelor sovietice era, potrivit documentului, și trăgănarea dublării filmelor în limba română [10, f. 76].

Documentele analizate reflectă clar preocuparea autorităților de partid din RSS Moldovenească pentru păstrarea controlului ideologic asupra cinematografiei și pentru alinierea activității cineștilor la direcțiile fixate de partid. Discursul lui Ivan Bodiul din 1962 și hotărârile adoptate în anii următori arată că orice tendință de liberalizare artistică era privită cu suspiciune, fiind interpretată ca o abatere de la „linia corectă”. Filmul trebuia să servească în mod direct educației ideologice a cetățenilor, cu accent pe

glorificarea muncii socialiste, a trecutului revoluționar și a construcției comuniste.

Politici orientate spre tineret. În contextul executării Hotărârilor Ședinței Plenare a CC a PCUS din iunie 1963, despre măsurile pentru propaganda filmelor în rândurile tinerilor aflăm din Hotărârea comună a Comitetului Central ULCTM și a Comitetului de Stat pentru cinematografie a RSS Moldovenești din 29 mai 1964.

Documentul arată preocuparea autorităților față de modul în care organizațiile de tineret, precum Comsomolul și mișcările pionerești, ar putea contribui la această misiune, dar și lacunele existente în comunicarea dintre acestea și instituțiile de cinematografie locale. Se stipulează că organizațiile comsomoliste și cele pionerești ar avea suficiente instrumente pentru a promova filmele sovietice. Cu toate acestea, documentul menționează lipsa unei comunicări între organizațiile de tineret cu cinematografele și direcțiile raionale de profil. În consecință, potrivit sursei, unele filme sunt rulate cu sălile pe jumătate goale, iar adițional, se atestă un interes scăzut față de filme din partea fetelor. Partea executorie a Hotărârii obliga toate organizațiile, atât cele raionale, cât și orașenești, să ia măsuri pentru a îmbunătăți situația creată, de a organiza numeroase evenimente care ar spori propaganda filmelor în rândul populației și de a face toate condițiile necesare unei vizionări confortabile în sălile de rulare [10, f. 108-111].

Pentru context, dar și pentru a releva modul în care autoritățile de stat atrăgeau atenție asupra stării de spirit a tineretului dar și a tendințelor acestuia vom apela la un document ce atestă cum instituțiile de stat monitorizau tinerii cineaști încă din perioada de studii. Astfel, într-o scrisoare a KGB a URSS din 3 februarie 1964 către CC al PCUS se menționează că, conform informațiilor acestora, la VGIK există neajunsuri în activitatea educativă. Acestea se referă la vociferarea unor opinii politice necorespunzătoare, a apariției unor tendințe nihiliste în rândurile studenților care se reflectă asupra viziunilor sale în artă. Tot în această scrisoare sunt menționați și angajații „Moldova-Film”, Vadim

Lâsenko, Vadim Derbeniov și Vitalii Kalashnikov, care, potrivit documentului, ar purta dialoguri antisovietice [11, p. 87-88].

Politicele antireligioase în cinematografie.

O prioritate a politicilor de partid în domeniul cinematografiei o constituia, de asemenea, lupta contra cultelor religioase și propagarea ateismului în rândurile populației. În plan general, cu referire la lupta antireligioasă, unii istorici consideră că înrăutățirea relațiilor dintre stat și culte începe cu Hotărârea CC al PCUS din 7 iulie 1954 „Cu privire la neajunsurile în propaganda științifico-ateistă și măsurilor pentru îmbunătățirea ei”, care condamnă politica împăciuitoare față de religie, iar între 1958–1965 au loc un val de persecuții, calificată drept „ofensiva antireligioasă, sau ultima ofensivă antireligioasă” [12, p. 493-494]. Astfel, politica antireligioasă și ateistă a lui Hrușciiov a trecut prin câteva etape, care s-a reflectat și în politicile față de cinematografie.

În acest context, într-o Hotărâre comună a Comitetului de Stat pentru cinematografie și a Societății pentru răspândirea cunoștințelor politice și științifice a RSS Moldovenești (Общество Знание) datată cu 11 decembrie 1963, aflăm despre organizarea lunii dedicate filmului ateist în localitățile rurale, planificată pentru 10 ianuarie – 10 februarie 1964 [10, f. 16-17]. În anexa Hotărârii figurau 26 de filme de popularizare a științei și cronico-documentare și 9 filme de ficțiune, inclusiv de producție locală, printre care: „Armeggedon”, „Păcătoasa” [Грешница], „Ivanna” [Иванна], „Mărturia” [Исповедь], „Te iubesc, viață” [Люблю тебя, жизнь], „Sfârșitul lumii” [Конец света], „Amăgiții” [Обманутые], „Nori deasupra pădurii” [Тучи над бороком], „Făcătoarea de minuni” [Чудотворная] [10, f. 18]. Subiectele acestor filme erau axate pe descurajarea credincioșilor prin prezentarea cultelor religioase în calitate de structuri care înșală și folosesc oamenii în scopuri proprii și urmau să educe în spectator cultura ateistă.

Acțiuni similare identificăm și în ordinul nr. 11 din 27 ianuarie 1964 a președintelui Comitetului de Stat pentru Cinematografie a Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești

despre aprobarea activităților Comitetului, care conține și măsuri privind propaganda ateistă prin cinematografie [13, f. 43]. Conform anexei nr. 3 al documentului, era ordonat de a rula în mod regulat filme cronico-documentare dar și de ficțiune în localitățile rurale, iar în școli, să fie rulate gratuit [13, f. 50-51].

În baza Ordinului nr. 83 din 10 martie 1964 al Comitetului de Stat pentru Cinematografie al Consiliului de Miniștri al URSS, „despre sporirea producției filmelor pe subiecte ateiste”, la scurt timp, Comitetului de Stat pentru Cinematografie a Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești emite Ordinul nr. 48 din aprilie 1964 „despre sporirea producției filmelor pe subiecte ateiste și despre îmbunătățirea propagandei ateiste prin film”.

Deși studioul „Moldova-Film” a emis producție cronico-documentară dar și artistică, prin peliculele „Armagedon” și „Când zboară cocorii”, în opinia conducerii Comitetului de Stat republican, măsurile luate de nu erau suficiente. Documentul ordona ca studioul să remedieze lacunele existente, inclusiv prin dublarea în română filmele nou-venite pe tematică ateistă, iar Direcției cinematizare și închiriere a filmelor din cadrul Comitetului de Stat pentru Cinematografie, să permită rularea gratuită a filmelor de ficțiune pe subiecte ateiste, cu organizarea evenimentelor publice la care acestea se vor discuta în localități și școli [13, f. 177-178].

Activitățile de propagandă politică în promovarea Revoluției din Octombrie. O direcție aparte a propagandei politice comuniste a constituit-o, în anul 1967, marcarea a 50 de ani de la Revoluția din Octombrie și organizarea activităților dedicate acesteia.

La începuturile lui 1967 au fost emise obligațiile socialiste ale lucrătorilor din cinematografia RSSM către împlinirea a 50 de ani a Marii Revoluții socialiste din Octombrie, care era celebrată la 7 noiembrie. Printre prevederile acestor obligații era de a prezenta, nu mai puțin de 4 ori pe lună, în fiecare sovhoz și colhoz a filmelor de propagandă a științei și tehnicii, agriculturii, a vieții muncitorilor și a eroismului oamenilor

sovietici [14, f. 21-25]. Obligațiile respective au fost fortificate prin Ordinul președintelui Comitetului de Stat pentru Cinematografie a Consiliului de Miniștri al URSS, cu nr. 13 din 12 ianuarie 1967, despre activitățile pentru organizarea deservirii cinematografice a populației în legătură cu celebrarea a 50 de ani de la Marea revoluție socialistă din Octombrie, care urma executat de toate comitetele republicane [15, f. 18].

Cu toate că autoritățile de partid, prin documentele emise, delimitau clar cum și în ce direcție trebuia să se dezvolte cinematografie sovietică și cea din RSS Moldovenească, acestea nu mereu erau întocmai executate, moment în care autoritățile interveneau cu critici și noi directive.

Acest fapt îl putem deduce din Procesul-verbal al ședinței prezidiului conducerii Uniunii Cineaștilor a URSS din 4 ianuarie 1968, unde s-a discutat planul tematic pentru 1968 și planificarea producerii filmelor de ficțiune. Documentul ne vorbește că la nivel unional, producerea filmelor ar fi una haotică și că aceasta nu ar corespunde problemelor actuale [16, f. 2]. În rezultat, a fost dispus de a obliga conducerea uniunilor republicane ale cineaștilor împreună cu comitetele de stat pentru cinematografie și studiourile de a pune o mai mare atenție pe tematicile filmelor și de a pregăti nu doar planuri tematice pentru producerea filmelor pe anul viitor, dar și planul tematic pentru producerea scenariilor [16, f. 3].

Înăsprirea măsurilor de control politic și cenzură. Spre sfârșitul anilor '60, conducerea sovietică manifesta o tot mai pronunțată îngrijorare față de direcția ideologică a produselor culturale, în contextul unor tendințe de liberalizare artistică și a influențelor externe vizibile. După relativa destindere ideologică din perioada hrușciovistă, venirea lui Brejnev la putere a marcat o revenire treptată la controlul strict asupra discursului cultural.

În acest context, Rezoluția secretă a PCUS „Cu privire la sporirea responsabilității conducătorilor instituțiilor de presă, radio, televiziune, cinematografie, cultură și artă pentru nivelul ideologic și politic al materialelor publicate și al repertoriului” din 7 ianuarie 1969 a forti-

ficat intențiile autorităților de partid în ceea ce privește controlul asupra produselor culturale, inclusiv asupra celor cinematografice. Ea a consolidat schimbările din sistemul de responsabilitate pentru nivelul ideologic al conținutului materialelor artistice și informaționale, care au transformat întregul mediu cultural „într-un mare Glavlit”. Esența acestor schimbări a fost că responsabilitatea pentru orientarea ideologică a operelor produse trebuia să fie purtată direct de șefii organizațiilor și departamentelor și de echipele editorial. „Autorii individuali, regizorii și directorii de scenă se abat de la ideologia de partid și uneori devin purtători ai unor opinii străine de ideologia societății socialiste. Există încercări de a evalua perioade importante din istoria partidului și a statului într-o manieră unilaterală și subiectivistă, de a critica neajunsurile nu din punctul de vedere al interesului de partid și civic, ci în calitate de observatori externi, ceea ce este străin de principiile realismului socialist și ale jurnalismului de partid (...) Unii conducători de edituri, instituții de presă, radio, televiziune, culturale și artistice nu iau măsurile adecvate pentru a preveni publicarea de lucrări ideologic eronate, nu colaborează bine cu autorii și dau dovadă de maleabilitate și lipsă de principii politice în rezolvarea problemelor legate de publicarea materialelor ideologic eronate. Unii conducători de instituții ideologice încearcă să transfere propria responsabilitate în această privință către Direcția principală pentru protecția secretelor de stat în presă din cadrul Consiliului de Miniștri al URSS...” se mai menționează în rezoluție [17, p. 347].

De acum încolo, cenzura preliminară era efectuată de redacție, care a devenit responsabilă de produselor artistice pe care le emite și rezolva toate situațiile conflictuale înainte de publicarea lor. Prin această organizare, partidul a concentrat în mâinile sale funcțiile de determinare și reglementare în domeniul ideologiei, în timp ce organelor de cenzură de stat le-a rămas doar funcția secundară de control ulterior [17, p. 349].

În acest context, în Rezoluția din 3 aprilie 1970, Biroul CC al PCM a venit cu un val de critici la adresa studioului „Moldova-Film” și asu-

pra producției acesteia, invocând prezentarea pozitivă a obiceiurilor religioase și accentuarea tendențioasă a particularităților naționale, care în opinia conducerii de partid, aducea o influență rea în educarea tineretului. În textul rezoluției este menționat că vinoveți de aceste deficiențe de ordin ideologic sunt directorul studioului „Moldova-Film” Leonid Mursa, adjunctul său Alexandr Matveev, redactorul principal și comitent secretarul organizației de partid a studioului Pavel Molodeanu, care nu ar fi făcut concluzii pertinente din deciziile Congresului XXIII al partidului, al Plenarei PCUS din aprilie 1968 și a rezoluției PCUS „Cu privire la sporirea responsabilității conducătorilor instituțiilor de presă, radio, televiziune, cinematografie, cultură și artă pentru nivelul ideologic și politic al materialelor publicate și al repertoriului”. Leonid Mursa a fost învinuit de faptul că acesta dezorienta Comitetul de Stat pentru Cinematografie al RSS Moldovenești prin ignorarea criticii aduse de organele de partid față de filme și mimarea susținerii acestora într-o promovare lor. În rezultat, pentru promovarea tendințelor naționaliste, CC al PCM a dispus demiterea lui Leonid Mursa, iar Comitetului de Stat pentru Cinematografie al RSS Moldovenești, în frunte cu Ivan Iordanov i s-a încredințat de a forma o componentă nouă a colegiului de redactare a scenariilor și a consiliului artistic al studioului „Moldova-Film”, eliminând din ele persoanele care aveau viziuni „greșite” [18, f. 36-40].

Concluzii. La analiza izvoarelor de arhivă se conturează un șir de tendințe ideologice pe care autoritățile de stat și cele de partid le urmau în domeniul cinematografiei. Scopul acestor măsuri complexe era de a educa populația în spiritul principiilor comuniste, care la rândul său, includea asemenea direcții cum ar fi lupta contra manifestărilor religioase, discursul anti-occidental și cel bazat pe educarea „omul sovietic”, critica capitalismului în favoarea modului de viață socialist, și promovarea evenimentelor istorice importante regimului comunist.

Aceste politici au întărit instrumentele de cenzură și au intensificat gradul de subminare a

oamenilor de creație, care în perioada de „dezgheț” au căpătat o relativă libertate de exprimare. Constatăm faptul că autoritățile de partid moldovenesti, în frunte cu Prim-secretarul CC al PCM Ivan Bodiul, au supravegheat evoluția filmului de ficțiune republican și au adus numeroase critici la adresa acestuia, fiind deseori învinuit de formalism, lipsă de conținut și necorespondere ideologiei și idealurilor comuniste. În acest sens, se conturează câteva linii directorii a politicilor de partid, în care se făcea accent asupra propagandei modului de viață socialist în rândurile tinerilor, asupra luptei antireligioase și a fortificării ateismului în rândurile populației, acestea fiindacompaniate de multiple critici care semnalau pretensele neajunsuri în producția cinematografică a studioului „Moldova-Film”.

Firul logic al acestor procese a culminat la 7 ianuarie 1969, odată cu emiterea Rezoluției secrete a PCUS „Cu privire la sporirea responsabilității conducătorilor instituțiilor de presă, radio, televiziune, cinematografie, cultură și artă pentru nivelul ideologic și politic al materialelor publicate și al repertoriului”. Acest document a dezlegat mâinile cenzorilor și a marcat o nouă etapă, în care controlul politic a obținut instrumente reale de interdicere a operelor cinematografice care nu corespundeau viziunilor de partid, soldată, în 1970, cu schimbarea conducerii studioului „Moldova-Film” și a Comitetului de Stat pentru cinematografie din RSS Moldovenească.

Referințe bibliografice:

1. Русина, Юлия. *История советского кино: учеб. пособие* /; М-во науки и высш. образования Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2019.

2. Белошадка, Наталья. *Государство и культура в СССР: от Хрущева до Горбачева: монография*. Ижевск: Издательский дом «Удмуртский университет», 2012.

3. Notă biografică: Leonid Mursa, născut la 12 martie 1927, între 1961–1962 a fost redactor principal, iar între 1962–1970 a ocupat funcția de director a studioului „Moldova-Film”.

4. Notă biografică: Ivan Iordanov, născut la 7 noiembrie 1930, a activat în organele de conducere comuniste și de partid, de câteva ori consecutiv a fost ales deputat în Sovietul Suprem al RSSM și URSS. Pe parcursul anilor 1970–1985 a ocupat postul de Președinte al Comitetului de Stat pentru Cinematografie al RSSM.

5. Андон, Виктор. *Репортаж с Высоты 80: Исповедь Кинематографиста*, Кишинев, 2011.

6. Agenția Națională a Arhivelor (în continuare ANA), F. A-51, inv. 21, d. 36.

7. ANA, F. A-2773, inv. 1, d. 8.

8. ANA, F. A-51, inv. 22, d. 16.

9. ANA, F. A-51, inv. 1, d. 9.

10. ANA, F. 3027, inv. 1, d. 250.

11. Фомин, Валерий. *Кино и власть. Советское кино: 1965–1985 годы (документы, свидетельства, размышления)*. Москва: Издательство Материк, 1996.

12. Fuștei, Nicolae, *Istoria relațiilor dintre statul sovietic și cultele religioase pe perioade*. În: Reconstituiri istorice: Civilizație, valori, paradigme, personalități: În onoare academician Valeriu Pasat, 6 noiembrie 2018, Chișinău, p. 476-501.

13. ANA, F. 3027, inv. 1, d. 285.

14. ANA, F. 3027, inv. 1, d. 417.

15. ANA, F. 3027, inv. 1, d. 434.

16. ANA, F. 2773, inv. 1, d. 35.

17. Горяева, Татьяна. *Политическая цензура в СССР. 1917–1991 гг.*, 2-е изд., испр., Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), Москва, 2009.

18. ANA, F.A-51, inv. 31, d. 9.

*Notă: Articolul este elaborat în cadrul Subprogramului de Stat 010402, „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”.

Citation: Șclearuc, S. Party Cultural Policies in Moldovan SSR Cinematography (1957–1970). In: *Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal*, 2025, nr. 2, p. 93-100. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.2.11>

Publisher's Note: *Dialogica* stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright:© 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).